

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4 Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 6. do 8. novembra 2013. godine, donijela je

ODLUKU

I

Historijski spomenik – Kozića kuća u Jaseniku, općina Konjic, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 3106, k.o. Jasenik, općina Konjic, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

Na prostoru definiranom u tački I stav 2 ove odluke, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dozvoljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na objektu, radovi na adaptaciji objekta koji će osigurati njegovu održivu upotrebu i prezentaciju nacionalnog spomenika, radovi tekućeg održavanja, čemu treba prethoditi izrada Projekta, koji mora dobiti potrebno odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje (u daljnjem tekstu: nadležno ministarstvo) i koji neće biti u suprotnosti sa izvornom namjenom objekta;
- bilo kakvi radovi na nacionalnom spomeniku mogu se izvoditi samo uz odobrenje nadležnog ministarstva i uz stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite);
- dopušteno je provođenje mjera hitne zaštite (saniranje konstruktivne pukotine na južnom zidu, konstruktivna sanacija dijela stropne konstrukcije

iznad magaze, saniranje vlage u prostorijama, redizajn prigradaka objekta, restauratorsko-konzervatorski radovi na fasadama objekta), uz odobrenje nadležnog ministarstva i uz stručni nadzor nadležne službe zaštite.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti u dijelu u kojem su suprotni odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, nadležnom ministarstvu, nadležnoj službi zaštite i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II–V ove odluke te nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web-stranici Komisije (<http://www.kons.gov.ba>).

VIII

Prema članu V stav 4 Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Predsjedavajuća Komisije

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 06.1-2.3-53/13-41
7. novembra 2013. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stav 1 Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, ustanovljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za to dobro podnesen zahtjev.

Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i inspeksijske poslove Općine Konjic je, dana 4. oktobra 2012. godine, podnijela peticiju/prijedlog Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika za proglašenje *stambene porodične kuće u naseljenom mjestu Jasenik, općina Konjic*, nacionalnim spomenikom BiH.

U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovi člana V stav 4 Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provođenju postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

Izjava o značaju dobra

Ono što bi se moglo smatrati osnovnom odrednicom vernakularne arhitekture, a derivirano je iz spoznaje da se radi o arhitekturi tehnički neškolovanog lokalnog neimara, bez formalnih obrtničko-majstorskih ili tehničkih znanja, koji je iskustvena znanja o vještinama građenja, zidanja, drvodjeljstva, ili sličnih zanatskih vještina nasljeđivao od svojih predaka, a usavršavao ih i obogaćivao poučavajući se vlastitim praktičnim iskustvima, možemo pronaći u rudimentarnosti konstruktivnih detalja zidova, tesarskih veza i drvorezbarstva primijenjenih na porodičnoj kući Kozića u Jaseniku kod Konjica.

Kroz svoje postojanje, uprkos određenim intervencijama, od kojih je veći dio reverzibilnog karaktera, objekat je zadržao značajan dio svojih originalnih prostornih oblika koji karakteriziraju arhitekturu *kamenih spratnica sjeverne Hercegovine*, tzv. *trobojnica* koji se pojavljuje u selima oko gornjeg toka rijeka Neretve i Neretvice i ima sačuvane spomeničko-ambijentalne vrijednosti. Ono što Kozića kuću izdvaja od većine kuća spratnica gornjehercegovačkog tipa jeste da je *dimolučara* – što je rijedak slučaj u konjičkom kraju.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka, izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o intervencijama i radovima na dobru itd.,
- uvid u sadašnje stanje objekta,
- kopiju katastarskog plana,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Prema odredbi člana V stav 2 Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 37. Poslovnika o radu Komisije, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Komisija će pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnosiocu peticije, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, stručnim i naučnim institucijama, stručnjacima i naučnicima, kao i drugim zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove:

- Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i inspeksijske poslove Općine Konjic je, dana 04. oktobra 2012. godine, pod brojem 09-42-3-2664/12 (br. protokola Komisije 06.1-35.1-27/12-36, od 05.10.2012.), podnijela peticiju Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika za proglašenje *stambene porodične kuće u naseljenom mjestu Jasenik, općina Konjic*, nacionalnim spomenikom BiH. Uz prethodno navedeni akt dostavljena je sljedeća dokumentacija:
 - Zemljišno-knjižni izvadak. br. 056-0-NAR-12-003 655, ZK uložak 180, za parcelu br. 3106, k.o. Jasenik, koji je izdao Zemljišno-knjižni ured Općinskog suda u Konjicu, od 01.10.2012. godine;
 - Kopija katastarskog plana za k.č. br. 3106, k.o. Jasenik, katastarsko-knjižni uložak broj 180, razmjera 1:1000, koji je izdala Služba za geodetske, imovinsko-pravne poslove i katastar nekretnina Općine Konjic, od 01.10.2012. godine;
 - raspoložive podatke o objektu,
 - 39 kolor-fotografija sadašnjeg izgleda objekta.
- Dopisom br. 06.1-35.2-5/12-196 od 18.10.2012. godine Komisija je zatražila dostavljanje dokumentacije i stavove u vezi sa proglašenjem Porodične kuće u Jaseniku, općina Konjic, od: vlasnika dobra (Kozić Junuza i Jaganjac Tafide), podnosioca peticije, Općine Konjic (Načelnika, Organ uprave nadležnog za poslove urbanizma i katastra), Federalnog ministarstva prostornog uređenja, Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta.
- Federalno ministarstvo prostornog uređenja je, dana 23. oktobra 2012. godine, pod brojem 03-23-2-1187/12 MD (br. protokola Komisije 06.1-35.2-5/12-202 od 29.10.2012.), obavijestilo Komisiju za očuvanje nacionalnih spomenika da ne raspolaže podacima, niti dokumentacijom o predmetnom dobru.
- Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta je svojim aktom br. 07-40-4-5595-1/12 od 22.10.2012. godine (br. protokola Komisije 06.1-35.2-5/12-203 od 30.10.2012.), Komisiji dostavio obavještenje da je Porodična kuća u Jaseniku, općina Konjic, bila evidentirana, pod nazivom: *Stara kuća porodice Kozić u Jaseniku*, ali ne i zaštićena u Zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa BiH. U dopisu, Zavod navodi da objekat datira iz Osmanskog perioda.
- U svom odgovoru na dopis Komisije br. 06.1-35.2-5/12-196 od 18.10.2012. godine, vlasnici dobra, Junuz Kozić i Tafida Jaganjac su dana 06. novembra 2012. godine (br. protokola Komisije 06.1-35.2-19/12-42 od 07.11.2012.), dostavili Komisiji pismenu saglasnost da predmetni objekat uđe u proceduru za proglašenje nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Selo Jasenik se nalazi na sjevernoj periferiji Općine Konjic. Od Buturović-Polja, putem koji slijedi kanjon rijeke Neretvice, udaljeno je oko 20 km, a od Konjica oko 42 km. Selo Jasenik je smješteno na nadmorskoj visini od oko 1100 m.n.v., što mu daje izrazito planinski karakter.

Samo selo je smješteno na padini, a stara se kuća porodice Kozić nalazi u središtu sela.

Stambeni objekt se nalazi na zemljišnoj parceli, koja je označena po katastru, tj. novom premjeru, kao br. 3106, k.o. Jasenik (po novom premjeru i po starom premjeru), Općina Konjic, Federacija BiH, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

Prema podacima iz knjige¹ dr. Jusufa Mulića, prezime Kozići je nastalo po nadimku Kozar (kozar, pastir koji čuva koze), porijeklom su iz Bosanske Krupe, a u 18. stoljeću su se doselili u zaselak Srije sela Jasenik, da bi se nakon njihovog doseljenja taj zaselak prozvao Kozići. Iz Kozića su se raselili u sela konjičke općine: Bare, Donji Čažanj, Džanići i Slavkovići.

Tokom II svjetskog rata, za vrijeme zimskih operacija 7. Kjaiške brigade u periodu 1943/1944, u porodičnoj kući Kozića u Jaseniku je boravio Milan Cumbo, komandir inženjerske čete 7. Krajiške brigade.²

U dopisu³ Zavoda za zaštitu spomenika, navodi se da objekat datira iz osmanskog perioda.

U radu Astride Bugarski spominje se vrijeme izgradnje kuća porodice Kozić u selu Jasenik: *"stara kuća (muslimanske) porodice Kozić u Jaseniku, čiji je izvorni oblik u vrijeme istraživanja bio donekle izmijenjen, prema sjećanju nekih današnjih stanovnika imala je tarih (natpis sa datumom građenja) sa uklesanom 1212. hidžretskom godinom (1797/98. god. n.e.), a prema predaji je izgrađena 19 godina prije posljednje kuge⁴ ("muberaćije"), što je harala ovim krajem."*⁵

¹ Mulić, Jusuf, *Konjic i njegova okolina: starosjedilački rodovi*, Sarajevo, 2005, str. 123.

² Prema iskazu vlasnika kuće Junuza Kozića (rođen 1938), za vrijeme II svjetskog rata u kući je boravio partizanski oficir Milan Cumbo. Tragom ovog podatka, u dostupnoj literaturi (Kljajić, Jovan, Sedma krajiška brigada, Beograd, 1990, str. 167, 211–214) utvrđena je moguća datacija događaja, kao i detalji o partizanskoj jedinici (napomena E. Softić).

³ Akt Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta br. 07-40-4-5595-1/12 od 22.10.2012. godine.

⁴ "Kuge i druge epidemije su naročito harale stanovništvo 1690, 1731, 1744, 1762. i 1782. godine" (Kadić, Muhamed, *Starinska seoska kuća u BiH*, Sarajevo, 1967, str.129).

Komplementarni podatak o posljednjoj kugi iz 1815. saznajemo iz rada Tatjane Buklijaš, sa Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU i doktorantice sa Univerziteta u Cambridgeu: "... *Posljednja kuga na dubrovačkom i općenito hrvatskom teritoriju nadživjela je za nekoliko godina i samu Dubrovačku republiku: zabilježena je 1815, kada je došla na dubrovački teritorij s područja Hercegovine. ...*" (Buklijaš, Tatjana, *Kuga: nastajanje identiteta bolesti*, Hrvatska revija 2, 2002).

⁵ Konjic i njegova okolina u vrijeme austrougarske vladavine (1878–1918), III, Bugarski, Astrida, *Arhitektura seoskih stambenih i gospodarskih zgrada*, Konjic, 1990, str. 283.

U svojim istraživanjima vezanim za rasprostranjenost stambenih seoskih zgrada tipa "dimolučara" u okolini Konjica, Astrida Bugarski u svom radu pokazuje da se navedeni tip objekata javlja rijetko u konjičkom kraju, uglavnom pojedinačno, i to u onom dijelu lokaliziranom na neka sela oko Neretvice, a vrijeme početka izgradnje "dimolučara" u selima oko Neretvice datira iz perioda prije austrougarske okupacije, bez dodatne preciznije hronološke determinacije.⁶

2. Opis dobra

U svom istraživačkom radu⁷ o arhitekturi starih seoskih i gospodarskih objekata na prostoru konjičke općine za koju je građa prikupljana u devetoj deceniji 20. stoljeća, Astrida Bugarski uočava i klasificira nekoliko karakterističnih oblika stambenih objekata:

- *Kolibe* (pravougane, jednodimenzionalne građevine niskog prizemlja i integriranog potkrovlja, koje grade stočari na padinama planina Bjelašnice, Visočice, Prenja i Bitovnje),
- *Kuće prizemnice, sa podrumom pod jednim dijelom* (građene su tokom 19. i početkom 20. stoljeća u svim selima konjičkog kraja; prizemni objekti pravougaone osnove postavljeni su svojom dužom stranicom okomito na izohipse terena; jednostavne prostorne koncepcije: uz prostoriju sa otvorenim ognjištem /"kuću" ili grionicu/ bila je soba, a ispod sobe podrum-magaza pod čeonim dijelom objekta; neke od kuća su imale dograđen trijem sa svoje podužne strane, ili dograđenu prostoriju /"priljepak" ili „prigradak“/; prema obliku krova bile su 2-strešne, 3-strešne ili 4-strešne; zavisno od vrste pokrivača, krovovi su bila visoka i strma – kod pokrova od cijepanih daščica klinastog poprečnog presjeka /kaplame i šimle/, kod pokrova od cijepanih daščica klinastog poprečnog presjeka sa užljebljenjem na široj podužnoj strani /šimle/, odnosno od drvenih daščica pravougaonog poprečnog presjeka /daske koja se slagala u horizontalne redove/ ili su pak krovovi bila niska i blagog nagiba /sa pokrovom od kamenih ploča postavljenim bez maltera u dijagonalne redove/).
- *Kuće prizemnice sa sobom u potkrovlju* (nisu bile česte, pojavljuju se krajem 19. i početkom 20. stoljeća samo u sjevernom dijelu konjičkog okruga; prizemlje uglavnom dvodijelno, pod jednom prostorijom podrum; potkrovnna soba je najčešće pozicionirana u čeonom dijelu /u selima ispod Bjelašnice i Visočice/ dok se u selima oko Neretvice pojavljuje i sa čela i sa začelja).
- *Kuće spratnice* (u najvećem broju su građene tokom 19. i početkom 20. stoljeća u selima oko Neretvice, u drugim krajevima su rijetko građene ili nikako – npr. u podbjelašničkim selima; u prizemlju su imale prostoriju sa otvorenim ognjištem i nad njom, u spratnoj etaži, prostor spojen sa potkrovljem). U zavisnosti od položaja ognjišta i veličine prostora za evakuaciju dima, izdvajaju se dva najzastupljenije podtipa:
 - *Spratnica gornjehercegovačkog tipa* (kod koje je ognjište bilo smješteno uz vanjski zid, tj. začelje objekta, a polovina spratne etaže imala funkciju sušare i spremišta za poljoprivredne proizvode; sušara je bila spojena sa potkrovljem, a od prizemne prostorije sa ognjištem, bila je

⁶ Konjic i njegova okolina u vrijeme austrougarske vladavine (1878–1918), III, Bugarski, Astrida, *Arhitektura seoskih stambenih i gospodarskih zgrada*, Konjic, 1990, str. 313–315.

⁷ Konjic i njegova okolina u vrijeme austrougarske vladavine (1878–1918), III, Bugarski, Astrida, *Arhitektura seoskih stambenih i gospodarskih zgrada*, Konjic, 1990, str. 296–313.

odijeljena provizorno postavljenim daskama ili ljesom od pletena pruća). Ovo je bio najzastupljeniji tip kuća u konjičkom kraju.

- *Spratnica tipa dimlučare* (kod koje je ognjište bilo smješteno u centralnom dijelu prizemlja uz pregradni zid; nevelik, pregradnim zidovima ograđeni prostor na spratu, kojim je dim iz prizemlja odlazio u potkrovlje, nazivao se dimluk, i bio je smješten između soba na spratu; u konjičkom kraju bilo je kuća spratnica-dimolučara pokrivenih i niskim i visokim krovom).
- *Kule* (rijetko se pojavljuje kao stambeni objekat seoskog stanovništva u konjičkom kraju; gradili su ih uglavnom došljaci iz gradskih sredina, uglavnom se radilo o begovskim ishodišnim kućama ili kućama činovnika ili spahija kojima su ta sela bila stalna mjesta boravka; često se "kulama" nazivao i objekat koji se od ostalih seoskih kuća konjičkog kraja razlikovao po tome što su ga gradili dobri majstori, od kvalitetnog materijala, najčešće od kamena; građene su i na ravnom i na kosom terenu, bez podruma, kao i sa podrumom. Pod jednim dijelom prizemlja bile su pokrivena 2-strešnim, 3-strešnim i 4-strešnim krovovima, a po prostornoj strukturi i dispoziciji nalikovale su i spratnicama gornjehercegovačkog tipa ili spratnicama dimlučarama, dok kod nekih "kula" nije uopće bilo "kuće sa ognjištem", nego je pored kule bio poseban manji objekat u kojem se pripremala hrana i čuvale namirnice. Kule su u tom slučaju, u dispoziciji obično bile dvotraktne: u većoj prostoriji je bilo otvoreno ognjište, dok su u manjem traktu bile smještene stepenice i pomoćne prostorije.

Svojim arhitektonskim karakteristikama kuća porodice Kozić pripada tipu *kamenih spratnica-dimolučara sjeverne Hercegovine*, koji se pojavljuje u selima oko gornjeg toka rijeke Neretve, a naročito oko njene pritoke Neretvice, a zbog toga što su, u vertikalnom smislu podijeljene na tri etaže, nazivaju se i *kućama na tri boja*. Ono što Kozića kuću izdvaja od većine kuća spratnica gornjehercegovačkog tipa jeste da je dimolučara – što je rijedak slučaj u konjičkom kraju⁸.

Sve dok se lokalni graditelji nisu osposobili da izvode zidarske radove, u selima oko Neretvice su graditelji kamenih spratnica bili najčešće Ramljaci, Skopljaci (neimari iz bugojanskog kraja) i Kreševljaci i njima se, u većini pripisuje izgradnja spratnica s drvenim doprozornicima i dovratnicima te upotrebom drvenih roštilja.⁹

Kuća porodice Kozić je izgrađena na strmom terenu čija nagibnica ide od zapada prema istoku, a duža strana objekta je postavljena u pravcu zapad–istok.

Objekat ima osnovne vanjske gabaritne mjere¹⁰ od oko (5,30m +1,12¹¹ m) x 9,75 m. *Treba napomenuti da je tokom svoga postojanja, objekat doživio određene preinake vezane za gabarite objekta, odnosno njegovo dograđivanje*. Dograđivanje objekata je, prema istraživanjima Astride Bugarski, bila posljedica raspadanja obiteljskih zadruga, pa se objekat, koji je izvorno bio koncipiran kao stan jednog

⁸ Područje rasprostiranja dimolučara je uglavnom bila teritorija oko rijeke Bosne (Bugarski, 1990, str. 313).

⁹ Bugarski, Astrida, Sjećanje na korijene, Sarajevo, 2001, str. 66.

¹⁰ Prikazane su vanjske gabaritne mjere spratne etaže.

¹¹ 1,13 metara je široka veranda na južnoj strani objekta.

kućanstva prilagođavao stanovanju dva i više kućanstava.¹² Na *Kozića kući* uočavamo sljedeće dogradnje :

- u nivou podrumске etaže, sa južne strane objekta je u teren ukopana i dograđena garaža dimenzija oko 3,83x4,05 m. Garaža je zidana od šljakobeteonskih elemenata (debljine oko 20 cm), a iznad garaže je izvedena armirano betonska ploča (debljine oko 20 cm). Uz garažu je, sa južne strane, izgrađen stepenišni krak (101x270 cm) sa 9 stepenika 20x30 cm.
- U nivou prizemne etaže, uz sjeverozapadni ugao objekta, u 80-tim godinama 20. stoljeća, dograđen je prigradak gabarita oko 2,20 x4,70 metara u koji je smješten sanitarni blok sa kupatilom.
- U nivou spratne etaže, uz jugozapadni ugao objekta, u 80-tim godinama 20. stoljeća, dograđen je prigradak gabarita oko 2,50 x2,91 metara u koji je smješten sanitarni blok sa kupatilom.

U vertikalnom smislu, objekat je podijeljen u tri etaže: posmatrano sa čeone fasade, objekat ima podrumsku, prizemnu i spratnu etažu, ali sagledavajući objekat u cjelini, koji je zbog strmog terena ukopavan na zapadnoj strani, bi bilo ispravnije koristiti terminologiju o podjeli objekta na suterensko-podrumsku¹³ etažu, suterensko-prizemnu etažu¹⁴ i sprat.

Sve etaže izgrađene su od čvrstog građevinskog materijala, odnosno lomljenog **kamena** sa krečnim malterom kao vezivnim sredstvom. Debljina zidova iznosi oko 60 cm.

Podrumsko suterenska etaža

U ovoj etaži objekta smještena je **magaza**. Ulaz pozicioniran u istočnom zidu (kameni zid je debljine oko 60 cm), a otvor vrata (svijetlih mjera 84x144 cm) je pravougaon. Krilo vrata je izvedeno od punog drveta – od dasaka postavljenih na sudar. Spojevi dasaka krila vrata, sa vanjske strane su pokriveni sa 4 vertikalne daske i 2 horizontalne daske, koje međusobno povezane u okvir. Okvir dovratnika ulaznih vrata je formiran od drvenih greda dimenzija poprečnog presjeka oko 12x14 cm. Iznad otvora vrata, cijelom debljinom zida, postavljene su drvene hrastove grede dužine oko 175 cm i poprečnog presjeka oko 15x15 cm. Magaza ima svijetlu visine od oko 1,78 metara, nepravilnog je rektangularnog oblika (410-412cm x 428-439 cm, dijagonale 590 i 604 cm). U zidovima magaze postoje niše-dolafi: u istočnom zidu (svijetlih mjera 20x35 cm, dubine 40 cm, postavljena na parapetnoj visini od oko 90 cm, u horizontalnom smislu odmaknut oko 155 cm od južnog zida magaze), u sjevernom zidu (svijetlih mjera 33x28 cm, dubine 46 cm, postavljena na parapetnoj visini od oko 93 cm, u horizontalnom smislu odmaknut oko 134 cm od zapadnog zida magaze), u zapadnom zidu (svijetlih mjera 48x50 cm, dubine 40 cm, postavljena na parapetnoj visini od oko 85 cm, u horizontalnom smislu odmaknut oko 128 cm od sjevernog zida magaze).

¹² Ovisno o dimenziji objekata, kao i raspoloživom prostoru za dograđivanje, vršene su ili podjele prostora objekta izgradnjom podužnog zida sredinom kuće, ili proširivanjem stambenog prostora dogradnjom *prigradaka-prilipaka*. Dogradnjom traktova širine oko 3 metra, takve kuće su dobivale šire čeone fasade. Nekada su objekti dograđivani i obostrano – npr. Kuća obitelji Andrić iz Bukovice ima obostrano dograđene traktove prostorija (Bugarski, Astrida, *Sjećanje na korijene*, Sarajevo, 2001, str. 75–77).

¹³ Na zapadnoj strani dio objekta je ukupan, dok na istočnoj strani ima suterenski karakter, što je uvjetovano strmim nagibom terena (op. E.Softić).

¹⁴ Na zapadnoj strani, ova etaža je djelomično ukupana, što joj daje suterenski karakter, dok na istočnoj strani ima karakter prizemne etaže, što je uvjetovano strmim nagibom terena (op. E.Softić).

Iznad podrumskih prostora je **drvena stropna konstrukcija**. Struktura stropne konstrukcije je sljedeća: u podgledu magaze, sa donje strane postavljene su, u pravcu sjever–jug, hrastove grede (presjeka oko 24–26 x 22–25 cm / širina x visina), po kraćem rasponu (svijetli raspon je oko 410–412 cm), na osovinskim rastojanjima od oko 90–95 cm. Ovaj grednik je vidljiv iz enterijera magaza. U gornjoj zoni nosivih greda, po njenoj dužini, pokovane su drvene gredice, na koje su odozgo (između nosivih greda) prikucane u podgledu vidljive daske, u pravcu istok–zapad. Ovaj detalj, kao i pravac dasaka poda (istok–zapad) u sobi prizemlja (superponiranoj magazi), nedvojbeno upućuju na zaključak da se između dasaka vidljivih u podgledu stropne konstrukcije magaze i podnih dasaka prizemlja, nalazi tamponski izolacijski sloj – nabačaj izrađen najvjerojatnije od šuta ili zemlje.

U enterijeru magaze je vidljivo i da su grede drvenog stropnog grednika, oslonjene na drvene hatule postavljene po cijelom perimetru zidova magaze. Unutrašnje površine zidova magaze su okrečene.

Suterensko-prizemna etaža

Pregradnim zidom debljine oko 13 cm, prizemlje je podijeljeno u **dva trakta**.

*U zapadnom traktu se nalazi prostorija (dimenzija oko 391–397 x 410 cm; svijetla visina prostorije 192 cm) u kojoj je nekada bilo **otvoreno ognjište**. U nivou poda nisu vidljivi tragovi položaja ognjišta, a otvor ognjišta u stropnoj konstrukciji iznad prizemlja je zatvoren. Međutim, kako je na spratnoj etaži sačuvan **dimaluk** (vanjskih gabarita oko 116x211 cm), može se sasvim izvjesno zaključiti da je dimaluk bio superponiran ognjištu – koje je najvjerojatnije imalo tlocrtne dimenzije slične tlocrtnim gabaritima dimaluka.*

*U sjevernom zidu ove prostorije su u 80-im godinama 20. stoljeća uspostavljena vrata (postavljena na udaljenosti od 294 cm od zapadnog perimetralnog zida) koja vode u **prigradak** gabarita oko 2,20 x 4,70 metara u koji je smješten sanitarni blok sa kupatilom.*

Ulazna vrata (stolarskih mjera 83/175 cm) u "prostoriju sa ognjištem", postavljena su u južnom zidu (na udaljenosti od oko 206 cm od zapadnog perimetralnog zida kuće). Sa istočne strane, uz vrata je prislonjen drveni prozor (stolarskih mjera 68/80, parapetna visina 88 cm), a debljina parapetnog zida iznosi oko 18 cm. *Po načinu izrade vrata i prozora evidentno je da su oni novijeg datuma. Vrlo je izvjesno da na sadašnjoj poziciji prozora, ranije nije postojao prozor. Na to ukazuje mala debljina prozorskog parapetnog zida (od 18 cm), kao i kontekstualno promišljanje da je, u originalnoj dispoziciji, s obzirom na starost objekta u kontekstu vremena izgradnje i ondašnjih prilika, iz bezbjedonosno-sigurnosnih razloga¹⁵ položaj prozora neprihvatljiv i nelogičan. Isto razmišljanje se odnosi i na sadašnja vrata koja su poluostakljena.*

Vratima (stolarskih mjera 75/161 cm, visina praga oko 9 cm) postavljenim u pregradnom zidu (na udaljenosti od oko 72 cm od južnog perimetralnog zida) ulazi se u istočni trakt prizemlja u kojem se nalazi **soba** (dimenzija oko 408–418 x 445 cm; svijetla visina prostorije 197–200 cm).

¹⁵ "... Ovakvi objekti starijeg postanka, sa malim prozorskim otvorima zaštićenim (drvenim ili željeznim) demirima, imali su izgled utrdene građevine, što su i bili, s obzirom na to da su građeni u nesigurna vremena, te se pri gradnji računalo na to da trebaju pružiti zaštitu ukućanima od nasrtljivaca. Puškarnice i masivna ulazna vrata sa mandalom bili su uobičajena pojava za te objekte..." / Konjic i njegova okolina u vrijeme austrougarske vladavine (1878–1918), III, Bugarski, Astrida, *Arhitektura seoskih stambenih i gospodarskih zgrada*, Konjic, 1990, str. 306.

Kako je odmah iza ulaznih vrata, uz jugozapadni ugao sobe, podna površina veličine oko 130x165 cm izvedena sa završnom cementnom košuljicom, te s obzirom na prisustvo manjeg dolafa u zidu (svijetlih mjera 19x19 cm, dubine 37 cm, postavljenog na parapetnoj visini od oko 139 cm, u horizontalnom smislu odmaknut oko 27 cm od jugozapadnog ugla sobe), možemo zaključiti da se na tom mjestu nalazila banjica.

Sobu osvjetljavaju tri prozora: dva prozora postavljena u istočnom, a jedan u sjevernom perimetralnom zidu. Primijenjen je tip prozora sa polukupolama i čeonim prelomljenim lukovima (dimenzije prozora su oko: unutrašnje zidarske mjere 88/150 cm; vanjske zidarske mjere 70/84 cm; stolarske mjere 61/75 cm, visina parapeta 55–56 cm). Pod je popođen drvenim daskama postavljenim na sudar (daske su širine oko 40–45 cm i dužine oko 1,95 metara).

U južnom zidu sobe nalazi se još jedan dolaf (svijetlih mjera 35x83 cm, dubine 28 cm, postavljen na parapetnoj visini od oko 64 cm, u horizontalnom smislu odmaknut oko 164 cm od istočnog perimetralnog zida).

U podgledu međuspratne konstrukcije izvedene između prizemne i spratne etaže, vidljive su drvene grede postavljene u pravcu sjever–jug na međurazmacima od oko 110–115 cm. Grede imaju užljebljenja izvedena u podužnom pravcu u koje je nutovano¹⁶ drveno šiše tavanice (postavljeno u pravcu istok–zapad). Spojevi drvene šiše su pokriveni profiliranim letvicama.

Spratna etaža

Stropne grede međuspratne konstrukcije izvedene između prizemne i spratne etaže su prepuštene preko južnog perimetralnog zida za oko 115 cm, a njihovi prepusti služe kao oslonac konstrukciji **verande-divanhane**¹⁷ koja je napravljena na južnoj strani kuće i preko koje se pristupa spratnoj etaži. Veranda je natkrivena produžetkom južne krovne ravni.

Kada se pomnije izvrši analiza konstrukcije verande, može se uočiti da je prvobitno veranda bila izvedena u dužini od oko 5,90 metara. Toj verandi se, sa kote terena u nivou prizemne etaže, pristupalo preko stepeništa koje je imalo tlocrtnu "L-formu" i sastojalo se od dva kraka postavljena pod uglom od 90 stepeni: prvi krak postavljen okomito na ravan južnog perimetralnog zida, širine 120 cm, imao je 5 stepenika (ostaci tih stepenika su prisutni "in situ" – radi se o stepenicima zidanim od kamena presvučenim cementnom košuljicom; "in situ" podest je izveden od betona); drugi krak je najvjerovatnije bio izveden od drveta ("in situ", u neposrednoj blizini objekta postoji jedan drveni stepenišni krak konstituiran od dva obrazna nosača i 8 stepenika, kojim se sada savladava visinska razlika između kaskada platoa terena, južno od kuće, koji bi svojim dimenzijama mogao odgovarati poziciji drvenog kraka verande).

Veranda je produžena na zapadnu stranu i danas njena ukupna dužina iznosi oko 8,70 metara.

¹⁶ "Nutovanje" je termin koji koriste tesari i zidari, a predstavlja međusobnu vezu drvenih elemenata koji se međusobno spajaju, izvedenu na "pero i žlijeb" (Op. E. Softić).

¹⁷ U svome radu Astrida Bugarski koristi termin "Trijem-divanhana-divhana" (Konjic i njegova okolina u vrijeme austrougarske vladavine (1878–1918), III, Bugarski, Astrida, *Arhitektura seoskih stambenih i gospodarskih zgrada*, Konjic, 1990, str. 290, 299, 306). Prema kazivanjima vlasnika objekta, Junuza Kozića (rođenog 1938) domaće stanovništvo je koristilo termin "veranda" ili "divhana" (op. E. Softić).

Pregradnim zidovima debljine oko 13 cm, prizemlje je podijeljeno u **tri trakta**: u **središnjem** dijelu se nalaze **haraluk**¹⁸ (pedsoblje), **dimaluk** (vanjskih gabarita oko 116x211 cm) i banjica (dimenzija 79x104 cm), u **zapadnom traktu** se nalazi **kuhinja** (275–280cm x 455 cm, dijagonale 534 i 529 cm, svijetla visina prostorije oko 200–213 cm), a u **istočnom traktu soba sa musandarom**.

Kroz ulazna vrata (stolarskih mjera 72/162 cm, visina praga oko 20 cm) se ulazi u haraluk (pedsoblje) dimenzija 1,65x1,03 m. Iz haraluka se kroz drvena vrata (stolarskih mjera oko 72/159 cm) pristupa prostoriji zapadnog trakta, koja je opremljena kao kuhinja. **Kuhinja** je osvijetljena preko dva prozora (svijetlih mjera 71/75 cm) postavljena jedan do drugog. *Po načinu izrade vrata i prozora evidentno je da su oni novijeg datuma. Vrlo je vjerovatno da na sadašnjoj poziciji dva spojena prozora, ranije možda postojao jedan prozor. Na to ukazuje mala debljina prozorskog parapetnog zida (od 18 cm). Za poziciju ova dva prozora, u analizi njihovog položaja i njihove originalnosti, može se primijeniti ista analogija koja je primijenjena za prozor koji se nalazi uz ulazna vrata u prizemnu etažu.* U sjevernom zidu kuhinje postoji dolaf (svijetlih mjera 39x100 cm, dubine 22 cm, postavljenog na parapetnoj visini od oko 41 cm, u horizontalnom smislu odmaknut oko 137 cm od jeverozapadnog ugla kuhinje).

Vezeni uzorci ručnog rada, novijeg datuma, izvedeni u tehnici punog veza (vez na platnu) sa cvjetnim motivima ukrašavaju:

- prostor iznad ulaznih vrata u kuhinju; vezni uzorak 3 (iznad vrata) ukupne dimenzije 190 x 32 cm, vez na platnu, cvjetni uzorak,
- prostor iznad prolaza u banjicu; vezni uzorak 4 (iznad prolaza u banjicu) ukupne dimenzije 120 x 45 cm, vez na platnu, cvjetni uzorak,
- prostor iznad prozora vezni uzorak 5 (iznad prozora) ukupne dimenzije 210 x 65 cm, vez na platnu, cvjetni uzorak.

Iz haraluka se kroz drvena vrata (stolarskih mjera oko 70/165 cm) pristupa prostoriji istočnog trakta, koja bogatstvom opreme enterijera ukazuje da se prvobitno koristila kao **gostinjska soba**. Soba dimenzija (oko 420x 450 cm, svijetla visina prostorije oko 200-205 cm) je osvijetljena preko dva prozora (stolarskih mjera oko 79x94, parapet 45 cm) postavljena u istočnom zidu. Cijelom dužinom zapadnog zida gostinjske sobe (dužina oko 4,20 m) prostire se musandara sa banjicom, a unazad dvije decenije *postojala je i zemljana peć sa lončićima* i njeno mjesto je vidljivo u sastavu musandare.

Prostorija je uređena u maniru tradicionalnih bosanskih soba namijenjenih svakodnevnim aktivnostima i primanju gostiju. Ambijent se može smatrati izvornim, dok su elementi koji ga sačinjavaju kroz vrijeme doživjeli manje preinake s ciljem njihova očuvanja (uglavnom popravke). Dominantni elementi prostorije su jednostavna sećija dimenzija 3,75m (dužina) x 0,66 (širina) x 0,22 m (visina) + 4,55 x 0,66 x 0,22 sa devet slamnatih jastuka i musandera. Sećija je prekrivena bosanskim ćilimom, izražajnih boja sa geometrijskim ornamentom. Musandera je ujedno i ulaz u prostoriju i podrazumijeva kombinaciju mašinski izvedenih dijelova (vrata) i u manjoj mjeri rustičnog duborezbarskog rada (posve jednostavan geometrijski ornament koji podrazumijeva krivudave linije i tačkice). U prostoriji je sačuvana

¹⁸ Prema kazivanjima vlasnika objekta Junuza Kozića (rođenog 1938) domaće stanovništvo je koristilo termin "haraluk" (op. E. Softić).

Āraluk i **arāluk (haraluk)** m (tur.) međuprostor; sporedna prolazna prostorija u starim bosanskim kućama, prigrađena prostorija uz kuću od dasaka ili drugog slabog materijala; mali hodnik < tur. aralik (ara-lik), od tur. ara "razmak"; među+tur. suf. -lik. (Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost, 1966, str. 96).

drvena škrabija/sehara zelene boje ukrašena gravurama floralnog i geometrijskog ornamenta.¹⁹ Ornament sehare je podijeljen u tri polja od kojih su prvo i treće istovjetni i ukrašeni rozetama, dok je središnje polje ukrašeno s tri stilizirana cvijeta. Dimenzije škrabije/sehare su poklopac – dužina 101 cm, širina 43.5 cm, sehara – dužina 95 cm, širina 41 cm, ukupna visina je 45 cm.

Značajan doprinos očuvanju autentičnosti ambijenta daju vezeni uzorci koji ukrašavaju jastuke sećije, nadvratnik musandere, te prozorska okna. Vezeni uzorci ručnog rada, novijeg datuma, izvedeni u tehnici punog veza (vez na platnu) sa cvjetnim motivima ukrašavaju:

- jastuke mindera u sobi; vezni uzorak 1 – ukupne dimenzije 550 x 25 cm, vez na platnu, cvjetni uzorak,
- jastuke mindera u sobi; vezni uzorak 2 – ukupne dimenzije 350 x 25 cm, vez na platnu, cvjetni uzorak.

*Sa zapadne strane, na spratu je u 80-im godinama 20. stoljeća dozidan **prigradak** (gabarita oko 2,50 x 2,91 metara) u koji je smješteno kupatilo (dimenzija oko 160x200 cm) i ostava. Uz kupatilo se, južne strane nalazi vanjska česma sa koritom.*

Spratnice gornjohercegovačkog tipa su obično pokrivene relativno niskim troslivnim krovom, tzv. **krovom sa učelkom**²⁰, a takav krov je primijenjen i kod Kozića kuće. Krovom nagiba 30 stepeni *kuća je prvobitno bila pokrivena kamenim pločama (bez primjene maltera) kao krovnim pokrivačem. Tokom kasnijih intervencija kamene ploče su zamijenjene pokrivačem od falcovanog crijepa. Prigradak na zapadnoj strani objekta je pokriven salonit pločama.*

Primijenjena je drvena konstrukcija sa rogovima od oblica (postavljenim na razmacima 60–70 cm), podrožnicama i uspravnim stolicama postavljenim na međurazmacima 4,5–5 metara. Stolice se oslanjaju na veznu gredu koja je postavljena u pravcu sljemena i vezom uklještenja povezana (na obodnim zidovima kuće) sa dvostrukim vjenčanicama.

Kod kuća tipa dimolučara, sav dim je putem dimaluka sproveden u prostor krovišta. Na taj se način postizao dvojak efekat – jedan dio ovog prostora krovišta se koristio kao sušionica za meso, a s druge strane dim je karbonizirao drvenu krovnu konstrukciju sa unutrašnje strane i na taj način je dodatno zaštitio od djelovanja vlage i gljivica.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta je svojim aktom br. 07-40-4-5595-1/12 od 22.10.2012. godine, Komisiji dostavio obavještenje da je Porodična kuća u Jaseniku, općina Konjic, bila evidentirana pod nazivom: *Stara kuća porodice Kozić u Jaseniku*, ali ne i zaštićena u Zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa BiH. U dopisu, Zavod navodi da objekat datira iz osmanskog perioda.

¹⁹ Prema svjedočenju vlasnika dobra Junuza Kozića u škrabiji je bilo pohranjeno djevojačko ruho majke. Dakle, škrabija je bila u vlasništvu Zlate (djevojačko Šoljić) udato Kozić. Zlata Kozić je umrla 1963. godine u 63 godini života, što implicira da je škrabija stara najmanje stotinu godina.

²⁰ Konjic i njegova okolina u vrijeme austrougarske vladavine (1878–1918), III, Bugarski, Astrida, Arhitektura seoskih stambenih i gospodarskih zgrada, Konjic, 1990, str. 307.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Nema dostupnih pisanih podataka o ovim radovima. U analizi postojećeg stanja objekta, kako u samoj dispoziciji objekta, tako i eksterijeru objekta, **uočene izmjene su navedene i *kurzivom* naznačene**, u dijelu teksta odluke "2. Opis spomenika".

5. Sadašnje stanje dobra

Na južnoj fasadi kuće, u parapetnoj zoni kamenog zida prizemlja, na mjestu spoja unutrašnjeg pregradnog zida sa obodnim zidom, vidljiva je konstruktivna pukotina koju je potrebno sanirati.

Na cijelom fasadnom plaštu objekta vidljiva su oštećenja fasadnog krečnog maltera, a na istočnoj fasadi kuće su ona najizrazitija i najzastupljenija.

Prisustvo je cvjetanje soli na malterisanim površinama zapadnog i sjevernog zida u prostoriji kuhinje na spratu.

Neprijemljen je kontrast zidane konstrukcije zida od šljakobetonskih elemenata dograđene garaže u odnosu na arhitektonski izraz kuće. Impresija nesklada bi bila značajno umanjena ukoliko bi se zidovi garaže omalterisali i okrečili. U neskladu sa arhitektonskim izrazom objekta je i dogradnja prigratka sprata na zapadnoj strani objekta, što je dodatno akcentirano provizornom konstrukcijom krovišta i pokrovom salonitom iznad prigratka, što je također moguće redizajnirati.

Prilikom korištenja banjice u sobi istočnog trakta prizemne etaže, permanentno je dolazilo do kvašenja konstrukcije drvenog međuspratne grednika na tom mjestu, te do propadanja dasaka u podgledu tavana, kao i dasaka u podu prizemlje na tom mjestu – u zoni površine oko 2 x 2 metra, što je potrebno sanirati.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje

(dobra nastala od prahistorije do 1960. godine)

C. Umjetnička i estetska vrijednost

- i. vrijednost detalja,
- ii. vrijednost konstrukcije,
- iii. proporcije.

D. Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

- i. svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru.

E. Svjedočanstvo o tipičnom načinu života u određenom razdoblju.

F. Simbolička vrijednost

- i. ontološka vrijednost,
- ii. tradicionalna vrijednost,
- iii. značaj za identitet skupine ljudi.

G. Ambijentalna vrijednost

- i. odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline,
- ii. značenje u strukturi i slici grada,
- iii. objekt ili skupina objekata je dio cjeline ili područja.

H. Izvornost

- i. tradicija i tehnike,
- ii. položaj i smještaj u prostoru,
- iii. duh i osjećanja,
- iv. drugi unutarnji i vanjski činitelji.

I. Jedinstvenost i reprezentativnost

- i. jedinstven ili rijedak primjerak određenog tipa ili stila.

Sastavni dio ove odluke su:

- Imovinsko-vlasnička dokumentacija

- Zemljišno-knjižni izvadak. br. 056-0-NAR-12-003 655, ZK uložak 180, za parcelu br. 3106, k.o. Jasenik, koji je izdao Zemljišno-knjižni ured Općinskog suda u Konjicu, od 01.10.2012. godine;
- Kopija katastarskog plana za k.č. br. 3106, k.o. Jasenik, katastarsko-knjižni uložak broj 180, razmjera 1:1000, koji je izdala Služba za geodetske, imovinsko-pravne poslove i katastar nekretnina Općine Konjic, od 01.10.2012. godine.

- Dokumentacija o prethodnoj zaštiti dobra

- Dopis Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta br. 07-40-4-5595-1/12 od 22.10.2012. godine.

- Fotodokumentacija:

- fotografije postojećeg stanja *Historijskog spomenika porodične kuće u Jaseniku* snimljene su 25. jula 2013. godine; fotografirao: arh. Emir Softić (fotografirano digitalnim fotoaparatom Olympus SP350);
- 39 kolor-fotografija sadašnjeg izgleda objekta (dostavila Općina Konjic).

- Tehnička dokumentacija:

- Tehnički snimci postojećeg stanja objekta. Objekat snimali 25. jula 2013. godine godine arhitekti: Nermina Katkić i Emir Softić. Crteže izradila arhitektica Nermina Katkić:
 - osnova podruma
 - osnova prizemlja
 - osnova sprata.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja *Historijskog spomenika porodične kuće u Jaseniku* nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1966. Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost, 1966.
1967. Kadić, Muhamed, *Starinska seoska kuća u BiH*, biblioteka "Kulturno naslijeđe", "Veselin Masleša", Sarajevo, 1967.
1990. Kljajić, Jovan, *Sedma krajiška brigada*, Beograd, 1990.
1990. Konjic i njegova okolina u vrijeme austrougarske vladavine: 1878–1918. / glavni i odgovorni urednik Jusuf Mulić ; autori priloga Galić, Stjepan; Mulić, Šemsudin; Jurišić, Mladen; Džumhur, Mehmed; Bugarski, Astrida; Begtašević, Senadin; Rašeta-Jurišić, Jelica / Konjic: 1990.
- 2001 Bugarski, Astrida, *Sjećanje na korijene*, Sarajevo, 2001.
- 2002 Buklijaš, Tatjana, *Kuga: nastajanje identiteta bolesti*, Hrvatska revija 2, 2002.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Emir Softić, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za spomenike graditeljskog naslijeđa
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*

Učesnik u istraživanju i izradi Prijedloga odluke

*(autor dijela o pokretnom naslijeđu):
Aida Bičakčić, diplomirani historičar umjetnosti,
saradnik za pokretno naslijeđe u Komisiji
za očuvanje nacionalnih spomenika*